

ANMELDELSE AF LITTERATUR

Max Weber Udvalgte tekster bind 1 + 2

AF OLE HAMMERSLEV

København: Hans Reitzels Forlag 2003 Redigeret af Heine Andersen, Hans Henrik Bruun og Lars Bo Kaspersen. 864 sider

»For mange sociologer er Weber den store mester. Intellektuelt var han den mest vidtfavnende, og historisk var han den mest lærde af disciplinens ledere. Han rejste de mest dybsindige spørgsmål og disciplinerede sig selv til ikke at acceptere nemme svar« (Collins p. 7). Således starter Randall Collins sin særdeles læseværdige bog *Max Weber – personen og forfatterskabet*, som udkom på Hans Reitzels Forlag i dansk oversættelse i år 2000. At Weber er en af de mest komplekse og mangfoldige klassiske sociologer kan man få at se i *Max Weber. Udvalgte tekster*, hvor centrale tekster i Webers forfatterskab netop er udkommet på dansk for første gang. Teksterne dækker Webers forfatterskab bredt. Den tidligste tekst er Webers tiltrædelsesforlæsning fra 1895 og de seneste er fra de posthume *Wirtschaft und Gesellschaft* (WG.) og *Wirtschaftsgeschichte* fra 1920.

Redaktørerne Heine Andersen, Hans Henrik Bruun og Lars Bo Kaspersen har skrevet et forord hvor de kontekstualiserer Webers

liv og samtid, og hvor de koncist opridser hovedfaserne i Webers forfatterskab – et afsnit som også indeholder præcisering af, hvad som er centralt i de udvalgte tekster. De har søgt, forklarer de, at medtage de mest »kanoniske« tekster. Og udvælgelsen af tekster fra den encyklopædiske *Wirtschaft und Gesellschaft* er forsøgt gennemført på en sådan måde, at man kommer rundt om de vigtigste emner: sociologiske grundbegreber og kategorier, den økonomiske sociologi, religions-, stats- og retssociologien, den politiske sociologi, samt bureaukratiet og herredømmets sociologi. Redaktørerne kunne måske godt have begrundet tekstudvalget dybere og forklaret, hvorfor vi lige netop bør læse de udvalgte tekster. Hvorfor er ikke mere af Webers retssociologi medtaget, den retssociologi som fx Parsons betragtede som noget af det vigtigste i Webers forfatterskab med betragtninger som »I should like strongly to suggest that the core of Weber's substantive sociology lies neither in his treatment of eco-

conomic and political problems nor in his sociology of religion, but in his sociology of law«? (Parsons, Talcott (1971) »Value-freedom and objectivity« in Stammer, O. (red.) *Max Weber and Sociology Today*. Oxford: Basil Blackwell, p. 40.) Hvorfor er fx Webers analyse af naturretten medtaget i retssociologif afsnittet, når det vigtige afsnit om den retlige tænkings kategorier ikke er medtaget (»Die Kategorie des rationalen Rechtsdenkens« i 1925-udgaven af WG. p. 395 ff.)? Når man har en del med om common law's juriststand, de »retlige honoratiores«, hvorfor har man så ikke taget afsnittet med fra retssociologien, hvor Weber går mere i dybden med dem (»Die Typen des Rechtsdenkens und die Rechtshonoratioren« i 1925-udgaven af WG. p. 465 ff.)? Man kan dog ikke klandre redaktørerne deres valg af de udvalgte tekster, da Weber som nævnt er så omfattende, men en nærmere begrundelse for valget kunne have hjulpet læseren. Udvalget er forsynet med navneindeks og et udmærket – men dog ikke komplet – emneindeks.

Weber er tidskrævende og svær at læse. Teksterne er – med et godt resultat – forsøgt oversat så tekstnært som muligt, hvilket betyder mange meget lange sætninger med mange indskud. Når Weber så samtidig bevæger sig over lange tidsmæssige og geografiske afstande bliver det ikke lettere at følge; det er til tider næsten mere behageligt at læse om ham! Men på trods af, at Weber let taber læseren, er det absolut værd at forsøge at følge ham. I det følgende vil jeg forsøge at trække en tråd gennem de udvalgte tekster ved at fokusere på Webers behandling af retten.

I forordet til *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie* stiller Weber det for ham klassiske spørgsmål: »hvilken kæde af omstæn-

digheder har ført til, at der netop på vestlig grund, og kun her, optrådte kulturfænomener, der ikke desto mindre – sådan som i det mindste vi selv ynder at forestille os – var led i en udvikling af universel betydning og gyldighed?« (Bind 1 p. 271) For at svare på dette ud fra sin kausalt forklarende metodologi, jfr. teksterne »Den socialvidenskabelige og socialpolitiske erkendelses »objektivitet««, den klassiske idealtipe tekst »De sociologiske og økonomiske videnskabers 'værdifrihed'« samt afsnittet om sociologiske grundbegreber (Bind 2 p. 191 ff.), må man se på rækken af mekanismer, der muliggjorde det moderne vestlige samfund forstået ud fra den sociale mening, handlinger tillægges (Bind 2 p. 192). For at give et tilfredsstillende svar undersøger Weber forskellige områder, hvor vesten adskiller sig fra andre dele af verden ved at bygge på en særegen form for rationalitet. Således mener han, at videnskaben i vesten er forskellig fra andre steder, det samme gælder musikken – set både som selve tonematerialet, nodeskriften, instrumenter og sammensætningen af orkestre – arkitekturen, billedkunsten og den trykte litteratur, »der kun var beregnet til trykning og kun var leveringsdygtig som følge heraf: frem for alt 'presse' og 'tidsskrifter'« (Bind 1 p. 271 ff.) samt det skolede »fagmandsvæsen«, som systematisk og rationelt har »dyrket videnskab som fag«. Og særligt er fagembedsmanden »hjørnepillen i Vestens moderne stat og økonomi«.

Retten hævdes dog at være en af de væsentligste faktorer. Det særegne ved den vestlige ret, mener Weber, er den rationelle retslære byggende på »... strenge rationelle skemaer og tankeformer, der kendetegner romerretten og den vestlige ret, der er skolet i den« (Bind 1 p. 272). Med andre ord: Den rationelle ret er særegen for vesten »trods

ansatser i Indien (mimaskolen), trods omfattende kodifikationer især i Forasien, og trods alle retsbøger fra Indien og andre lande« (Bind 1 p. 271 f.). Ligeledes har den moderne form for rationel kapitalisme, som vi har i vesten, aldrig eksisteret andetsteds. En (af flere) forudsætning(er) for den kapitalistiske udvikling i vesten skyldes retlige udviklinger – nemlig retlige sondringer mellem den juridiske person og privat personen, mellem virksomhedsformuen og den private formue. Retten er en af de vigtigste forudsætninger for den kapitalistiske udvikling. »For den moderne rationelle virksomhedskapitalisme har ikke blot brug for de kalkulerbare, tekniske arbejdsredskaber, men også for en forudsigelig ret og en forvaltning, der følger formelle regler« (Bind 1 p. 279). Den »formalistiske ret« skaber den kalkulerbare forudsigelighed, der er en nødvendighed for de rationelle aktører i det kapitalistiske system (Bind 2 p. 384). Og Weber fortsætter med at fremhæve, at det også, men ikke blot, er »kapitalistiske interesser, der har banet vejen for, at en juriststand, der var fagligt uddannet i rationel ret, har fået herredømmet inden for retsplejen og forvaltningen« (Bind 1 p. 280). Og i bedste Weber-stil fortsætter han i jagten på et tilfredsstillende svar med spørgsmålet: Hvorfor udviklede de kapitalistiske *interesser* sig i vesten og ikke i Kina eller Indien? Her spiller religionerne en stor rolle for forskellige livsførelser og etikker.

I teksterne »Indledning« og »Indskudte betragtninger. Teori om religiøs verdensafvisnings stadier og retninger« fra *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie* behandles dette. Weber analyserer komparativt forskellige religioners (for blot at nævne nogle: islam, jødedom, konfucisme, hinduisme og kristendom, men i vanlig Weber-stil med afstikkere

til fx den præislamiske zarathustriske religions sene fase, og orgiastiske ekstaser hos russiske klystere og vallabhachariernes kultiske måltider) placering ift. livsførelse og sociale lag: Buddhismen udbredtes eksempelvis af hjemløse verdensafvisende tikkermunke; islam var religion for verdenserobrende krigere og kristendommen slog igennem som lære blandt omvandrende håndværkersvende og var en specifik bymæssig borgerlig religion. Disse forhold var ifølge Weber betinget af religionernes holdninger til bla. lidelse og frelse, af hvordan disse »interne« religiøse holdninger blev formidlet samt af interessekampe mellem forskellige religionsformidlere ift. masserne. Forskellige religiøse samfundsdannelser tilhører forskellige typer af herredømme: Karismatisk, traditionelt og legalt alt efter hvordan det legitimeres (Bind 1 p. 313. Herredømmetyperne finder man også i den klassiske artikel »Det legitime herredømmes tre rene typer« i Bind 2 p. 175 ff. samt i »Herredømmets sociologi« fra WG i Bind 2 p. 45 ff.).

Herredømmetyperne ligger også til grund for store dele af Webers retssociologiske diskussioner. Det var det legale herredømme, der udviklede sig i vesten, på kontinentet i det mindste, til forskel fra afarten af den traditionelle herredømme, »'honoratiores'-herredømmet«, som særligt udviklede sig i den engelske kasuistiske/empiriske retstradition (Bind 1 p. 378 og Bind 2 p. 383). Retten udvikledes, ifølge Weber, over »retsprofeternes« retsåbenbaringer til den kasuistiske retsskabelse ved retlige honoratiores til ret »pålagt af det verdslige imperium og de teokratiske magter« til endelig den »systematiske retsforordning« administreret ved universitetsuddannede jurister (Bind 1 p. 397). I den moderne ret er retsanvenderen som »en retsauto-

mat, der er bundet til kun at fortolke paragraffer og kontrakter, og hvor man putter sagens fakta ind foroven, tillige med (dækning af) sagsomkostningerne, så man forinden kan få spyttet dommen ud sammen med præmisserne« (Bind 1 p. 401). Retspositivismens »uophørlige« trængen sig frem fik også betydning for juristerne. I kraft af denne formaliserede form for ret kom juristerne også til at virke »konservative« og virkede for »den 'legitime' autoritære politiske myndighed, der netop hersker på det pågældende tidspunkt« (Bind 1 p. 394). Men Weber nuancerer endnu engang sin analyse, idet han hævder, at dette ikke gælder ubetinget. Ligesom retten ikke ubetinget bevæger sig mod en rationalisering. Og ligesom der også er modtendenser til den retspositivistiske retsudøver, idet moderne retspraktikere søger en »skabende retsvirksomhed« på de områder, hvor lovene ikke slår til.

Weber springer i tematikker, tid og rum, nuancerer og forfiner sine komparative analyser i en sådan grad, at skrifterne er åbne for

mange forskellige tolkninger. Omfanget af hans skrifter gør da også, at han har været inspirator for forskellige forskningsfelter så som kulturstudier, politologi, og selvfølgelig sociologi og retssociologi – hvilket gør ham til en af de mest centrale skikkelser, når vi ønsker at forstå udviklingen og opbygningen af vores moderne vestlige samfund. Den åbenhed, der følger med et væld af begreber og nuancer i analyserne, gør at han har kunnet være inspirator for forskellige skoler inden for den bredere samfundsteori fra Parsons, Luhmann, Habermas til Bourdieu. Selvom omfanget og åbenheden gør teksterne så komplekse, at de virker afskrækkende, bør det ikke afholde os fra at læse de udvalgte tekster i denne oversættelse. For som Collins skriver, »bør vi anerkende, at dette er Webers styrke og vores svaghed, ikke omvendt« (p. 158).

Ole Hammerslev er post doc. ved Juridisk Institut, Syddansk Universitet.